

LOCUL ȘI ROLUL CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE IN ACTIVITATEA MUZEALĂ

de IULIU PAUL

Este, de acum, un fapt bine cunoscut și general acceptat, cel puțin teoretic, că munca de cercetare constituie o parte componentă, esențială și determinantă, a muncii muzeale. Ea pornește de la necesitatea fundamentării și realizării, calitativ superioare, a tuturor acțiunilor muzeistice.

Pornind de la aceste realități, ar fi poate momentul să se inițieze un studiu temeinic privind modul de organizare a muncii științifice în cadrul muzeelor, să se analizeze felul în care această latură a activității noastre este orientată și îndrumată, măsura în care ea corespunde, în etapa actuală, sarcinile ce revin, muzeelor și muzeografilor, în lumina documentelor de partid.

Cu acest prilej se va scoate în evidență, fără îndoială, și complexitatea muncii muzeale în general și a celei de cercetare în cadrul muzeului, în special. Această complexitate rezultă, în primul rând, din profilul, el însuși complex, al instituțiilor muzeale.

Precum se știe, în cadrul majorității muzeelor din țara noastră, cu excepția celor specializate sau strict profilate, funcționează secții ce țin de diferite domenii ale științei (științe naturale, istorie, artă, etnografie și artă populară, istoria farmaciei etc.).

De aici, apoi, caracterul actual eterogen, compozit, al planurilor și activităților muzeale, materializat în chip elocvent atât în activitatea de ansamblu a muzeelor, cât și în conținutul publicațiilor științifice ale acestora.

Rezultă, în ultimă instanță, un mozaic, uneori bogat, interesant chiar, dar nu totdeauna eficient, atât din punct de vedere practic (muzeistic), cât și al dezvoltării disciplinelor științifice de care aparțin muzeele sau secțiile acestora (naturale, etnografie, artă etc.).

Altfel spus, temele de cercetare abordate nu contribuie, întotdeauna, la elucidarea unor probleme pe care practica muncii muzeale (expoziții, evidențe, conservări etc.) le ridică în fața instituțiilor respective.

Pe de altă parte, modul, uneori empiric sau descriptivist, în care sînt tratate temele de cercetare, chiar în cazul unei problematice majore abordate, nu se ridică întotdeauna la un nivel ce ar putea fi scotit o contribuție originală la clarificarea unor probleme de bază, ori de interes mai general, ale științei respective.

Aceste deficiențe cu caracter cvasi-general se datoresc în mare măsură faptului că nu s-a acordat, pînă în prezent, suficientă atenție orientării muncii științifice în instituțiile muzeale, nici de către C.C.E.S. și C.J.C.E.S., nici de către conducerea unităților muzeale. Nu numai că n-au fost fixate anumite normative pentru munca de cercetare în muzeu, dar nu au existat nici măcar criterii generale de îndru-

mare, orientare și apreciere a acestei activități. Așa s-a ajuns ca alegerea temelor de cercetare și activitatea desfășurată pentru realizarea lor să fie lăsată, de cele mai multe ori, la latitudinea fiecărui angajat cu pregătire de specialitate, sau, în cel mai fericit caz, la cea a conducerii unității muzeale.

Ca urmare, s-a încetățenit, la un moment dat, părerea potrivit căreia cercetarea științifică constituie o problemă personală a fiecărui angajat. Ba mai mult, unii au ajuns să creadă că arbitrariul și bunul plac în alegerea temelor ar constitui modul cel mai firesc de desfășurare a activității de cercetare în cadrul muzeelor. Iată de ce socotim că în lumina documentelor de partid este momentul să se încerce a se defini, în primul rând, principalele caracteristici ale muncii științifice desfășurate de unitățile muzeale, criteriile care trebuie să stea la baza organizării și planificării activității de cercetare, pentru ca apoi să se poată stabili obligațiile ce revin angajaților (cu pregătire de specialitate) din muzeu.

În stabilirea acestor criterii trebuie să se pornească, în primul rând, de la definirea instituțiilor muzeale ca unități cu profil și sarcini „mixte“, de cercetare și popularizare a cunoștințelor științifice.

Cu riscul de a repeta lucruri în general cunoscute și unanim acceptate (teoretic) îmi voi permite să subliniez faptul că activitatea muzeistică, prin specificul său, pune în fața muzeografilor sarcina îmbinării armonioase a acestor două laturi esențiale ale muncii de muzeu. Cum anume se poate realiza practic acest deziderat? Muzeograful nu se poate limita numai la cercetarea științifică „teoretică“, care să aibă drept scop final publicarea unui studiu, indiferent de faptul că acesta ar trata o problemă mai generală sau s-ar limita la valorificarea unor materiale de muzeu. Prin acestea nu vreau să spun că redactarea și publicarea unor studii, mai mult sau mai puțin ample, nu este necesară. Dimpotrivă. Dar munca de cercetare științifică a muzeografului din punct de vedere al finalității, al scopului urmărit, în general, trebuie să se concretizeze atât în acțiuni specifice muzeistice, cum ar fi organizarea unor expoziții de bază sau temporare, cât și în studii de specialitate. Până a ajunge însă la acesta stadiu, piesele de muzeu care fac obiectul cercetării trec printr-o serie de etape de lucru preliminar, care constituie, în fond, tot atâtea faze ale muncii științifice de muzeu. Neglijarea unora sau mai multora din aceste faze sau etape poate duce la rezultate greșite, la ipoteze și concluzii care nu corespund adevărului istoric și, în ultimă instanță, la prezentarea greșită a acestora în cadrul expozițiilor permanente sau temporare, în studii etc.

Din acest specific rezultă caracteristicile principale ale muncii de cercetare, dublul său caracter, în cadrul unităților muzeale: 1. — aplicativ (practic, muzeistic); 2. — teoretic (cu afinități și tendință spre cercetarea de caracter, în cadrul fundamental).

Necesitatea îmbinării strânse a celor două laturi este o condiție „sine qua non“ pentru realizarea sarcinilor complexe ce revin muzeelor ca instituții „mixte“, de cercetare și popularizare a cunoștințelor științifice.

Cercetarea în muzeu trebuie să pornească de la obiectul muzeal, de la colecții.

Ea trebuie, în același timp, să servească, să stea la baza tuturor acțiunilor cultural-educative (muzeistice) întreprinse de muzeu.

Pentru realizarea acestui deziderat este absolut necesar să se respecte o anumită succesiune, anume faze și etape, deci o serie de trepte succesive în munca de cercetare, după cum urmează:

1. — cunoașterea temeinică și exhaustivă a colecțiilor muzeale, a colecțiilor din sectorul în care angajatul (muzeograful) se specializează;

2. — determinarea științifică exactă a colecțiilor, a obiectelor muzeale ; consemnarea acestor determinări științifice în inventare, fișe științifice, cataloage sistematice, întocmirea unui sistem modern și eficient de evidențe științifice și documentare ;

3. — acțiuni (lucrări) de îmbogățire, de completare a colecțiilor pentru : a) necesități documentare, b) expoziționale.

Îmbogățirea și completarea colecțiilor se face prin achiziții (valabil pentru orice profil) și cercetări de teren (îndeosebi pentru arheologie, etnografie, naturale, dar și artă — a se vedea arta feudală) ;

4. — informare științifică, documentarea bibliografică cât mai completă. Aceasta este o operațiune permanentă, esențială, ce trebuie să preceadă și, apoi, să se desfășoare paralel cu celelalte acțiuni enumerate mai sus ;

5. — valorificarea științifică a colecțiilor prin : a) expoziții, b) comunicări științifice (conferințe și prelegeri), c) studii și articole de specialitate, monografiile, cataloage sistematice etc.

Această ultimă etapă, finală, nu poate fi abordată și realizată corespunzător fără parcurgerea sistematică, pas cu pas, a etapelor precedente.

Valorificarea științifică nu se poate efectua, într-o formă calitativ superioară, fără parcurgerea sistematică a treptelor (etapelor) primare, obligatorii, ale muncii de cercetare din cadrul muzeului.

Formele specifice ale modului de valorificare, de finalizare a muncii de cercetare, decurg din caracterul specific al muncii de cercetare în muzee.

Există două modalități principale de finalizare a activității de cercetare : a) finalizare „practică” (aplicativă, prin expoziții de bază, temporare, puncte muzeale și alte acțiuni muzeistice specifice, și b) finalizarea „teoretică” (prin studii, comunicări, monografiile, cataloage etc.).

Finalizarea „teoretică” are, într-un anume sens, un caracter de cercetare fundamentală. Ea obligă la un studiu aprofundat al colecțiilor, al problemelor, a problematicii, a temelor abordate. Acest aspect al muncii științifice obligă la formarea unui orizont larg în specialitate, ceea ce este absolut necesar pentru ca acțiunile muzeistice (expoziții etc.) să fie bine fundamentate, încadrate și explicate din punct de vedere teoretic și, implicit, bine orientat din punct de vedere ideologic-politic.

Stabilirea unor atari principii (criterii) de ordin orientativ și metodologic ar oferi posibilitatea organizării activității de cercetare, în muzee, de așa manieră încât aceasta să răspundă dezideratului principal — valorificarea complexă a cercetării științifice muzeale, în sens instructiv-educativ, prin și în cadrul unităților muzeale.

În vederea aplicării, unitare, în practică, în funcție de profilul și condițiile concrete ale unităților muzeale din rețea, a principiilor succint expuse mai sus, ar fi necesar să se procedeze, cât mai urgent, la o analiză temeinică a planurilor de cercetare ale muzeelor și secțiilor muzeelor complexe sau cu profil mixt, pornind de la principiile și criteriile de mai sus.

Parțial, acest studiu (analiză) s-ar putea realiza și cu ajutorul unui „chestionar”, ce ar trebui să cuprindă, printre altele, următoarele întrebări :

1. în ce măsură munca de cercetare a personalului cu pregătire de specialitate din muzeu este orientată în sensul criteriilor, de ordin orientativ și metodologic, prezentate aici ?

2. este păstrat echilibrul necesar, în munca de zi cu zi, între activitatea de cercetare și celelalte laturi ale muncii de muzeu ?

3. în întocmirea planurilor de muncă și mai ales a planurilor de cercetare este bine chibzuit, organizat și planificat, timpul necesar pentru fiecare treaptă (etapă) a muncii de cercetare, în funcție de colecții, de domeniul de activitate și de specificul propriu acestui domeniu ?

4. alegerea și fixarea temelor de cercetare sînt bine orientate din punct de vedere politic ; corespund aceste nevoilor imediate rezultate din sarcinile trasate de partid pe linia muncii cultural-educative de masă ?

5. cum este îndrumată și controlată această latură a activității muzeografice ?

6. care este aportul pe care îl aduce planul de cercetare pentru dezvoltarea actuală și de perspectivă, pentru profilarea unității muzeale, în conformitate cu planul de dezvoltare pe perioada 1975—1980 ?

7. există un plan de perspectivă, de specializare a personalului ținînd seama de profilarea unității, pe baza fondului de colecții, a problematicii pe care colecțiile le ridică, precum și a cerințelor actuale și de viitor a muncii cultural-educative de masă ?

8. cum este organizat aparatul documentar, adică sistemul de evidențe științifice al muzeului ?

9. ce măsuri se preconizează pentru a face ca acest aparat documentar să devină un instrument accesibil și operativ, pus în sprijinul muncii științifice și, implicit, în cel al acțiunilor cultural-educative de masă ?

Înainte de a încheia, aș dori să menționez că principiile și problemele, pe care mi-am îngăduit să le expun într-o formă cît mai succintă și poate, deocamdată, insuficient de coerentă, sînt, în bună parte, rezultatul unor frămîntări, al unor căutări și experimente făcute în cadrul Muzeului Brukenthal, în special la secția de istorie a acestei instituții muzeale.

În cursul anilor în activitatea noastră zilnică s-a ridicat problema acută a organizării activității secției în așa fel încît la baza întregii noastre activități să stea munca de cercetare științifică. Necesitatea unei bune organizări și planificări a muncii a atras după sine necesitatea definirii și grupării sistematice și schematice, în același timp, a tuturor operațiunilor care se încadrează în acest mare capitol, precum și a acelor acțiuni care asigură valorificarea complexă a cercetărilor științifice. Aceste căutări s-au soldat, cu cîțiva ani în urmă, cu întocmirea unui „Plan de organizare a activității secției de istorie a Muzeului Brukenthal”¹.

În forma care a fost conceput și prezentat, el constituie un îndreptar schematic, orientativ, menit să grupeze și să sistematizeze, în vederea unei bune planificări și organizări a muncii, ampla și complexa activitate ce trebuie să se desfășoare într-un muzeu sau într-o secție muzeală cu profil istoric.

În fond criteriile care au stat la baza întocmirii aceluși plan (aplicat cu bune rezultate, cîțiva ani la rînd, la secția de istorie a Muzeului Brukenthal din Sibiu) sînt cele expuse de noi în paginile precedente.

Din cele spuse pînă acum rezultă, cred, dublul caracter al instituțiilor muzeale, de cercetare și de răspîndire a cunoștințelor cultural-științifice și sarcinile multiple ale muzeografului specialist, sarcini care trebuie să pornească de la cercetare și să se bazeze pe o amplă și temeinică activitate de cercetare științifică.

Aparent, aceste principii par să vină în contradicție cu Decretul 703, care, precum se știe, prevede existența posturilor de cercetare științifică în muzeele de un anumit grad.

¹ Cf. I. Paul, *Cu privire la organizarea și planificarea activității la secția de istorie a Muzeului Brukenthal*, în „Studii și comunicări”, vol. 13, Sibiu, 1987, p. 341—346.

Privind lucrurile superficiale și formal s-ar putea trage concluzia că, cel puțin în muzeele de la un anumit grad în sus, muzeografiile ar trebui să facă numai munca muzeistică și cultural-educativă, iar cercetătorii doar muncă științifică, înțelegându-se prin aceasta din urmă — iarăși greșit — publicarea unor studii, materiale sau documente muzeale.

Pentru a nu ne rezuma doar la argumente și explicații teoretice îmi îngădui să vă prezint, succint „Obligațiile” cercetătorului științific de muzeu, așa cum au fost concepute ele la Muzeul Brukenthal, în lumina legislației în vigoare și a sarcinilor ce revin instituțiilor muzeale în ansamblul activității științifice și cultural-educative din țara noastră.

Obligațiile cercetătorului științific de muzeu. În conformitate cu legislația în vigoare, cercetătorul de muzeu se asimilează cu personalul de cercetare din instituțiile Academiei de Științe Sociale și Politice a R. S. România și are, în linii generale, aceleași drepturi și îndatoriri.

Din punct de vedere organizatoric și funcțional, cercetătorul de muzeu intră în categoria cercetătorilor științifici care activează în producție, în laboratoarele uzinale sau în unitățile și instituțiile aparținând de ministerele de resort.

În cazul în care nu există un sector (laborator etc.) de cercetare al unității (muzeului sau complexului muzeal), cercetătorii din muzee vor fi încadrați, funcțional și ca obiective de plan, la una din secțiile (sectoarele) sau serviciile muzeale, în funcție de necesitățile de dezvoltare ale secției sau sectorului respectiv, necesități izvorâte din nevoia de îmbogățire și valorificare muzeistică și științifică a colecțiilor muzeale, precum și de elucidarea unor probleme de ordin științific, de interes mai larg, pentru dezvoltarea disciplinei sau științei respective, în care cercetătorul de muzeu este specializat.

În activitatea sa, cercetătorul de muzeu este ajutat de personalul tehnic-muzeal și de cercetare, auxiliar (restauratori, desenatori etc.). Activitatea cercetătorului de muzeu se desfășoară pe baza unui plan de muncă individual, anual și de perspectivă, care face parte integrantă din planurile anuale și de perspectivă ale secțiilor (unităților) muzeale în cadrul cărora își desfășoară activitatea, în raport cu profilul specialității sale.

Munca desfășurată de cercetătorul de muzeu trebuie să se înscrie pe linia sarcinilor stabilite de documentele de partid pentru cercetarea științifică, în general, adică dezvoltarea științei și culturii în strânsă legătură cu nevoile practice, cu necesitățile dezvoltării cunoașterii în domeniile disciplinei sau în sectorul de activitate în care cercetătorul activează, în funcție de specialitatea sa.

În muzeu, cercetătorul trebuie să-și axeze activitatea pe următoarele probleme principale, specifice muzeului ca instituție cu dublu profil, de cercetare și cultural-educativ :

1. Cercetări de teren, în arhive și biblioteci, care să ducă la îmbogățirea patrimoniului muzeal cu materiale muzeale (obiecte, documente, exponate de altă natură) de caracter documentar și de interes muzeal (expozițional).

2. Cercetarea, studiul aprofundat al colecțiilor, pentru determinarea, clasificarea și evidența științifică (inventare, fișe științifice etc.) a colecțiilor muzeale, în vederea creării condițiilor necesare valorificării muzeistice (prin expoziții de bază, speciale și itinerante) și științifice, prin publicații de specialitate (studii, monografii, cataloage) și de popularizare (ghiduri, pliante etc.).

3. Întocmirea unor tematici pentru expozițiile de bază speciale sau itinerante, în vederea valorificării muzeistice, a colecțiilor muzeale, pe linia muncii de instruire și culturalizare a maselor.

Intocmirea tematicilor de expoziții, îndrumarea organizării acestora, precum și prelegerile, ghidajele speciale și conferințele publice, ținute în limita domeniului de activitate în care este specializat, constituie latura cultural-educativă a muncii desfășurate de cercetătorul de muzeu.

LA PLACE ET LE RÔLE DE LA RECHERCHE SCIENTIFIQUE DANS L'ACTIVITÉ D'UN MUSÉE

— Résumé —

En abordant l'ensemble des problèmes qui concernent la recherche scientifique dans les unités d'un musée, l'auteur essaie à définir les traits particuliers de cette recherche, essaie à délimiter son cadre en commençant par la détermination des étapes et degrés caractéristiques de celle-ci, étapes et degrés qui sont justement déterminés par le spécifique des unités d'un musée. Les multiples fonction de ces unités (des éléments dans lesquels consiste le spécifique même) peuvent être groupées en deux grandes catégories :

- fonctions de recherche scientifique et de conservation ;*
- fonctions éducatives et instructives.*

De ce double rôle des musées, résulte aussi, selon l'opinion de l'auteur, le double caractère de l'activité scientifique qui se déploie dans les musées. à savoir :

- fondamental (recherche scientifique) ;*
- pratique, appliqué (muséographique).*

Une partie de cette communication scientifique est destinée au débat et à la détermination des formes et moyens pour mettre en valeur les résultats de l'activité de recherche scientifique. Cette mise en valeur, sera faite, en principal, par :

- expositions permanentes, temporaires et spéciales ;*
- publications scientifiques (études, catalogues, monographies) ou publications de popularisation (guides, feuillets pliants).*